

Bijlage A – Wijzigingen in de LEAF Marque-norm (v16.1 tot v17.0).

Sinds LEAF Marque Standard v16.1 zijn er wijzigingen aangebracht in de onderstaande controlepunten.

v16.1 Controlepun nummer	v17.0 Controlepun nummer	Sectie	Wijziging
-	-	Algemeen	<i>Bijgewerkte nummering van de controlepunten:</i> De controlepunten in de LEAF Marque Standard v17.0 zijn opnieuw genummerd. Deze tabel geeft aan welke controlepunten in v17.0 overeenkomen met de controlepunten in v16.1.
-	-	Algemeen	<i>Nieuwe categorieën voor controlepunten:</i> De categorieën voor controlepunten zijn gewijzigd van "Essentieel" en "Aanbevolen" in versie 16.1 naar "Kern" en "Geavanceerd" in versie 17.0. Zie de legenda voor meer informatie.
-	-	Algemeen	<i>Nieuwe richtlijnkolom:</i> Er is een richtlijnkolom toegevoegd aan de v17.0-standaard.
-	-	Algemeen	<i>Nieuwe subsecties:</i> De secties van de v17.0-standaard bevatten subsecties om de eisen per onderwerp te ordenen.
1.1, 1.3	1.1.1	Bedrijfsplanning en veerkracht	Samengevoegd: Twee controlepunten uit versie 16.1 zijn in versie 17.0 samengevoegd om duplicatie te verminderen. Kleine aanpassing in de formulering van de verificatietekst.
1.2	1.2.1	Bedrijfsplanning en veerkracht	Bijgewerkte tekst: Kleine aanpassing in de formulering van de verificatietekst om dubbelingen te verminderen.
Geen	1.3.1	Bedrijfsplanning en veerkracht	Nieuw controlepunt: Er is een nieuw controlepunt toegevoegd dat vereist dat het bedrijf aantoon op de hoogte te zijn van de relevante wetgeving en te weten hoe daaraan te voldoen.
1.14	1.4.1	Bedrijfsplanning en veerkracht	Nieuwe eisen toegevoegd: Het controlepunt vereist nu dat de registraties het type en de datum van de klacht vermelden, observaties over hoe de klacht is ontstaan en de acties die zijn ondernomen om de klacht op te lossen.
1.6, 1.10, 1.11	1.5.1	Bedrijfsplanning en veerkracht	Samengevoegde/bijgewerkte tekst: Drie controlepunten uit versie 16.1 zijn in versie 17.0 samengevoegd om duplicatie te verminderen en de vereisten te vereenvoudigen. Updates omvatten onder meer dat het beleid wordt ondertekend en begrepen door het senior

			management in plaats van door het vaste personeel (versie 16.1). Het IFM-beleid hoeft niet langer te worden gecommuniceerd aan 'relevante leveranciers' (versie 16.1).
1.15	1.5.2	Bedrijfsplanning en veerkracht	Bijgewerkte tekst / nieuwe vereiste toegevoegd: Kleine updates in de tekst van het controlepunt ter verduidelijking. 1.5.2.c is herformuleerd om te vereisen dat men op de hoogte is van de verbeteringen die zijn ontstaan als gevolg van de implementatie van IFM. Er is een vereiste toegevoegd om ervoor te zorgen dat personeel en aannemers toegang hebben tot de LEAF Marque-standaard (1.5.2.e).
8.5	1.5.3	Bedrijfsplanning en veerkracht	Verbeterde/verplaatste/bijgewerkte tekst/nieuwe vereiste toegevoegd: Controlepunt 8.5 in v16.1 is verplaatst van de sectie Landschap en Biodiversiteit naar de sectie Bedrijfsplanning en Veerkracht, omdat het van toepassing is op het gehele bedrijf/de gehele boerderij en moet worden meegenomen in de bedrijfsplanning en overeenkomsten. Controlepunt is ook bijgewerkt om te specificeren dat het bedrijf een overeenkomst heeft waarin huurders/aannemers worden verplicht het land duurzaam te beheren. Controlepunt is nu verplicht voor LEAF Marque-certificering in v17.0.
Geen	1.5.4	Bedrijfsplanning en veerkracht	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen grondeigenaren te zoeken met duurzaamheidsdoelstellingen.
1.12	1.5.5	Bedrijfsplanning en veerkracht	Nieuwe eisen toegevoegd: Er is een nieuwe eis toegevoegd om mogelijkheden te identificeren voor het gebruik van gerecyclede/recyclebare of biologisch afbreekbare/composteerbare materialen, of voor het hergebruiken van materialen.
1.17	1.6.1	Bedrijfsplanning en veerkracht	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
4.5	1.6.2	Bedrijfsplanning en veerkracht	Verplaatste/bijgewerkte tekst/nieuwe eis toegevoegd: De eis met betrekking tot de risicobeoordeling van vervuiling is verplaatst naar het onderdeel Bedrijfsplanning en Veerkracht van de norm. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er is een eis toegevoegd dat bedrijven moeten aantonen dat ze zich bewust zijn van externe bronnen van vervuiling.
1.24	1.6.3	Bedrijfsplanning en veerkracht	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. De eis van klimaatbestendigheid hoeft niet langer te worden aangetoond met documentatie; een mondelinge toelichting om bewustzijn aan te tonen is ook acceptabel.
Geen	1.6.4	Bedrijfsplanning en veerkracht	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om de beoordeling van de bedrijfsbestendigheid en manieren om deze te verbeteren te stimuleren.

2.1	2.1.1	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt / bijgewerkte tekst / nieuwe vereiste toegevoegd: Het controlepunt Bodembeheerplan v16.1 is in v17.0 opgesplitst in twee controlepunten (2.1.1 bodembeoordeling en 2.1.2 bodembeheerplan). Er is een vereiste toegevoegd om risico's op bodemerrosie te identificeren.
2.1	2.1.2	Bodem- en substraatbeheer	Bijgewerkte tekst / Nieuwe eisen toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er zijn nieuwe eisen toegevoegd met betrekking tot het beheer van veengronden en het vaststellen van doelstellingen.
2.1	2.1.3	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd voor bedrijven die niet in aarde telen, om een beoordeling van het substraatgebruik uit te voeren. Een aantal van de verificatiepunten werd eerder al behandeld in controlepunt 2.1 in versie 16.1.
2.1	2.1.4	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Dit controlepunt is toegevoegd om relevant te zijn voor bedrijven die niet in de volle grond telen en om duurzaam beheer van teeltsubstraten te stimuleren. Een aantal van de verificatiepunten werd eerder al behandeld in controlepunt 2.1 in versie 16.1.
2.3, 2.4	2.1.5	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt / samengevoegd / bijgewerkte tekst / nieuwe eis toegevoegd: Het geïntegreerde nutriëntenbeheerplan v16.1 is in v17.0 opgesplitst in twee controlepunten (2.1.5 en 2.1.6). Het controlepunt voor sporenelementtekorten is samengevoegd met dit controlepunt. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Een nieuwe eis is toegevoegd om de nutriëntentoepassing te rechtvaardigen.
2.3, 4.2	2.1.6	Bodem- en substraatbeheer	Bijgewerkte tekst / samengevoegd / nieuwe vereisten toegevoegd: Het controlepunt voor het mestbeheerplan v16.1 is samengevoegd met het controlepunt voor het geïntegreerde nutriëntenbeheerplan v17.0 om overlapping te verminderen. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Nieuwe vereisten zijn toegevoegd met betrekking tot de communicatie van het plan en het identificeren van strategieën om overmatige nutriëntentoepassing te voorkomen.
Geen	2.1.7	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen de stikstofgebruiksefficiëntie waar nodig te meten.
2.7	2.2.1	Bodem- en substraatbeheer	Bijgewerkte tekst / nieuwe eisen: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er is een eis toegevoegd die specificeert dat er strategieën worden geïmplementeerd om bodemerrosie te voorkomen.

2.2	2.2.2	Bodem- en substraatbeheer	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
Geen	2.2.3	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen de bodemverstoring zoveel mogelijk te beperken.
Geen	2.2.4	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen onbegroeide grond zoveel mogelijk te minimaliseren.
Geen	2.2.5	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen waar mogelijk levende wortels in de grond te behouden.
Geen	2.2.6	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat bedrijven de verzouting van de bodem en de negatieve gevolgen daarvan voor de bodemkwaliteit beperken.
2.14	2.3.1	Bodem- en substraatbeheer	Bijgewerkte tekst / Nieuwe eis toegevoegd: Dit controlepunt vereist nu dat producenten jaarlijks de bodemgezondheid meten, zodat bedrijven de conditie en gezondheid van hun bodem in de gaten kunnen houden en beslissingen over bodembeheer daarop gebaseerd kunnen worden.
2.2	2.3.2	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen het organische stofgehalte van de bodem te meten, waar relevant (deze eis werd eerder al genoemd in paragraaf 2.2 van de v16.1-norm).
Geen	2.3.3	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen, waar relevant, het organische koolstofgehalte in de bodem te meten.
Geen	2.4.1	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen over te stappen van het gebruik van veensubstraten naar andere teeltmethoden.
Geen	2.4.2	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen, waar mogelijk, planten te gebruiken die zijn gekweekt in turfrijke substraten.
2.13, 5.5, 8.14	2.5.1	Bodem- en substraatbeheer	Bijgewerkte tekst / samengevoegd / nieuwe eis toegevoegd: In versie 17.0 zijn drie controlepunten samengevoegd om duplicatie te verminderen. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Een nieuwe eis is toegevoegd om het gebruik van voedingsstoffen in bufferzones, beschermde gebieden en habitatgebieden te voorkomen.
Geen	2.5.2	Bodem- en substraatbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen precisietechnieken toe te passen bij het gebruik van voedingsstoffen.
4.4	2.5.3	Bodem- en substraatbeheer	Verplaatste/bijgewerkte tekst: Controlepunt 4.4 in versie 16.1 is in versie 17.0 opgesplitst in drie controlepunten voor meer duidelijkheid.
2.9	2.5.4	Bodem- en substraatbeheer	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.

2.10	2.5.5	Bodem- en substraatbeheer	Bijgewerkte tekst / nieuwe eis toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Een nieuwe eis is toegevoegd: meststoftoepassingen moeten voldoen aan de wettelijke voorschriften.
2.11	2.5.6	Bodem- en substraatbeheer	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
2.6	3.1.1	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst / nieuwe eis toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Een nieuwe eis is toegevoegd om rekening te houden met verschillende factoren bij het plannen van de gewaskeuze. Voor het controlepunt is geen formeel schriftelijk teeltplan meer vereist.
Geen	3.1.2	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen waar mogelijk langetermijnplanning voor gewassen en vruchtwisseling uit te voeren.
Geen	3.1.3	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen de diversiteit aan gewassen/bodembedekkende gewassen op hun bedrijf te vergroten.
Geen	3.1.4	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven die land pachten aan te moedigen zich bewust te worden van de bredere gewasrotatie, ter verbetering van de duurzaamheid van het landbeheer.
3.1, 3.4	3.1.5	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst / samengevoegd / nieuwe vereiste toegevoegd: Het plan heet nu 'Plan voor gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding'. In versie 16.1 is het controlepunt met betrekking tot de rechtvaardiging van gewasbeschermingspraktijken samengevoegd met het controlepunt voor gewasgezondheid en het IPM-plan. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Een nieuwe vereiste is toegevoegd: bedrijven moeten hun planning en besluitvorming prioriteren volgens de hiërarchie van de Integrated Pest Management (IPM)-piramide.
Geen	3.1.6	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen toekomstige risico's op plagen, onkruid en ziekten te beoordelen en te voorspellen.
3.4	3.1.7	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen beslissingsondersteunende systemen/tools te gebruiken voor het beheer van plagen, onkruid en ziekten waar nodig (deze vereiste werd eerder genoemd in punt 3.4 van de v16.1-norm).
3.3	3.2.1	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.

3.5	3.3.1	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
3.7	3.3.2	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
3.2	3.3.3	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
3.10	3.3.4	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
3.18	3.3.5	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
3.17	3.3.6	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
3.16	3.3.7	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
3.13, 3.14	3.3.8	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Samengevoegd: Twee vergelijkbare controlepunten met betrekking tot de kwalificaties van personen die PPP's aanbevelen en aanvragen, zijn samengevoegd om de vereisten te stroomlijnen.
3.6, 3.19	3.3.9	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Samengevoegd: Twee vergelijkbare controlepunten met betrekking tot het juiste gebruik van publiek-private partnerschappen zijn samengevoegd om de vereisten te stroomlijnen.
3.11	3.3.10	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
3.8	3.3.11	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.

3.12	3.3.12	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
3.9, 8.14	3.3.13	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst / nieuwe vereisten toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er zijn vereisten toegevoegd om de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen (PPP's) in bufferzones, beschermde gebieden en habitatgebieden te voorkomen. Een vereiste uit 8.14 in v16.1 is verplaatst naar dit controlepunt om ervoor te zorgen dat elke toepassing van gewasbeschermingsmiddelen op veldranden of terreingrenzen tot een minimum wordt beperkt en gerechtvaardigd is.
Geen	3.3.14	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen precisietechnieken te gebruiken.
Geen	3.3.15	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen technieken met minimale drift te gebruiken.
3.20	3.3.16	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
3.21	3.3.17	Gewasgezondheid en geïntegreerde plaagbestrijding	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
4.10	4.1.1	Afval- en bijproductbeheer	Verbeterde/bijgewerkte tekst: Een controlepunt is nu verplicht voor LEAF Marque-certificering in versie 17.0. De tekst is aangepast voor meer duidelijkheid. "Afvalaudit" is gewijzigd in "beoordeling van afval en bijproducten".
Geen	4.1.2	Afval- en bijproductbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen de hoeveelheid afval/bijproducten die op de boerderij worden geproduceerd, waar relevant, te meten.
4.11	4.1.3	Afval- en bijproductbeheer	Verbeterde/bijgewerkte tekst: Een controlepunt is nu verplicht voor LEAF Marque-certificering in versie 17.0. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid, met name wat betreft het stellen van doelen. "Actieplan afvalaudit" is gewijzigd in "Plan voor afval- en bijproductenbeheer".
Geen	4.2.1	Afval- en bijproductbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat bedrijven voedselverspilling en voedseloverschotten op de boerderij beheren.
Geen	4.2.2	Afval- en bijproductbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen afval en bijproducten waar mogelijk te hergebruiken of een nieuwe bestemming te geven.

Geen	4.2.3	Afval- en bijproductbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat bedrijven afval/bijproducten alleen afvoeren als laatste redmiddel, nadat alle andere mogelijkheden voor hergebruik of recycling zijn uitgeput.
5.3, 5.4	4.3.1	Afval- en bijproductbeheer	Samengevoegde/bijgewerkte tekst: De eisen met betrekking tot de opslag van organisch afval en organische materialen van twee controlepunten zijn samengevoegd om dubbelingen te verminderen. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. 4.3.1.j verwijst nu naar 6 maanden opslag in plaats van 4 maanden.
4.2	4.3.2	Afval- en bijproductbeheer	Verplaatst / nieuw controlepunt / nieuwe vereiste toegevoegd / tekst bijgewerkt: Een verificatievereiste met betrekking tot het verspreiden van industrieel afval over land is in versie 17.0 een apart controlepunt geworden. Er is een nieuwe vereiste toegevoegd om ervoor te zorgen dat toepassingen van industrieel afval worden geregistreerd. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
Geen	4.3.3	Afval- en bijproductbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om vervuiling door routinematige verbranding of verbranding van afval en bijproducten te voorkomen.
6.1, 6.2	5.1.1	Energie en broeikasgasemissies	Samengevoegde / nieuwe vereisten toegevoegd / tekst bijgewerkt: Twee controlepunten met betrekking tot het monitoren van energieverbruik zijn samengevoegd om dubbel werk te voorkomen. Nieuwe vereisten zijn toegevoegd voor bedrijven om de verhouding tussen ingekochte en opgewekte energie te beoordelen en deze beoordeling te communiceren aan de relevante medewerkers. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. "Energieaudit" is gewijzigd in "energiebeoordeling" om verwarring te voorkomen, aangezien deze beoordeling intern door het bedrijf kan worden uitgevoerd. De minimaal vereiste frequentie voor het monitoren van energieverbruik is gewijzigd van kwartaal naar jaarlijks.
6.3	5.1.2	Energie en broeikasgasemissies	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid; het controlepunt richt zich specifiek op het monitoren van broeikasgasemissies als gevolg van energieverbruik.
6.4	5.1.3	Energie en broeikasgasemissies	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid, inclusief het stellen van doelen. "Energieactieplan" is gewijzigd in "energiebeheerplan".
6.5	5.1.4	Energie en broeikasgasemissies	Bijgewerkte tekst / nieuwe vereisten toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Nieuwe vereisten zijn toegevoegd voor bedrijven om de gebruikte methode voor het meten van de CO ₂ -voetafdruk te rechtvaardigen en de resultaten te gebruiken om strategieën te ontwikkelen voor het verminderen van emissies en het vastleggen en vasthouden van koolstof op het landbouwbedrijf. Paragraaf 5.1.4.f verwijst nu ook naar de toepassing van voedingsstoffen.
4.3	5.2.1	Energie en broeikasgasemissies	Verplaatste/bijgewerkte tekst: Dit controlepunt is verplaatst naar de sectie Energie & Emissies vanwege de focus op brandstof. De eis betreffende de opvangbak van mobiele

			brandstoftanks valt nu onder punt iii 'Brandstofolie wordt opgeslagen in een brandstoftank of in een opvangbak'. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
Geen	5.3.1	Energie en broeikasgasemissies	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat bedrijven op de hoogte zijn van de mogelijke soorten en bronnen van broeikasgasemissies op de boerderij.
Geen	5.3.2	Energie en broeikasgasemissies	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd waarmee bedrijven strategieën kunnen implementeren om de uitstoot van broeikasgassen door energieverbruik te verminderen/minimaliseren.
Geen	5.3.3	Energie en broeikasgasemissies	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen strategieën te implementeren om de uitstoot van broeikasgassen door het gebruik van voedingsstoffen te beperken/minimaliseren.
6.3	5.3.4	Energie en broeikasgasemissies	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen strategieën te implementeren om de uitstoot van broeikasgassen door veehouderijsystemen te verminderen/minimaliseren (deze eis werd eerder genoemd in paragraaf 6.3 van de v16.1-norm).
2.2	5.4.1	Energie en broeikasgasemissies	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen strategieën te implementeren voor het vastleggen en vasthouden van koolstof op de boerderij (deze eis werd eerder genoemd in paragraaf 2.2 van de v16.1-standaard).
7.1, 7.6, 4.8	6.1.1	Waterbeheer	Nieuw controlepunt / samengevoegd / verbeterd / tekst bijgewerkt / nieuwe vereisten toegevoegd: Het controlepunt Waterbeheerplan v16.1 is in v17.0 opgesplitst in twee controlepunten (6.1.1 waterbeoordeling en 6.1.3 waterbeheerplan). De drainagekaart die vereist is in v16.1 kan worden geïntegreerd met de waterkaart. De vereiste om waterbronnen te rechtvaardigen is samengevoegd met het controlepunt waterbeoordeling en is nu verplicht voor LEAF Marque-certificering in v17.0. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er zijn aanvullende vereisten toegevoegd voor bedrijven om de jaarlijkse hoeveelheid watergebruik te meten, de soorten afvalwater die op het bedrijf worden geproduceerd te identificeren, de hoeveelheid geloosd afvalwater te meten en aan te tonen dat ze op de hoogte zijn van belangrijke belanghebbenden en initiatieven die werken aan een beter waterbeheer in het stroomgebied.
7.3, 7.4	6.1.2	Waterbeheer	Samengevoegde/bijgewerkte tekst: Twee controlepunten met betrekking tot de efficiëntie van watergebruik zijn samengevoegd om overlappingen te verminderen en de vereisten te stroomlijnen. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
7.1	6.1.3	Waterbeheer	Bijgewerkte tekst / nieuwe vereisten toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid, inclusief het vaststellen van doelstellingen. Nieuwe vereisten zijn toegevoegd: bedrijven moeten strategieën ontwikkelen voor het beheer van overstromingen/droogte en afvalwater, doelstellingen vaststellen om het aandeel hergebruikt water en regenwater te

			verhogen/optimaliseren, en informatie vastleggen over de deelname van het bedrijf aan samenwerkingsverbanden/collectieve acties in het stroomgebied.
Geen	6.2.1	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat bedrijven waterafvoeren/opslag/irrigatieapparatuur inspecteren op lekkages en schade om waterverlies te voorkomen.
Geen	6.2.2	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen water waar mogelijk te hergebruiken.
Geen	6.2.3	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen waar mogelijk een gesloten irrigatiesysteem te implementeren.
Geen	6.2.4	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen regenwater op te vangen en te gebruiken waar mogelijk.
Geen	6.2.5	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen regenwater waar mogelijk op te slaan.
Geen	6.2.6	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat de winning en het gebruik van grond- en oppervlaktewater legaal en verantwoord verloopt.
Geen	6.2.7	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd over het vermijden van het gebruik van fossiel water.
Geen	6.3.1	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd waar bedrijven een bufferzone van 2 meter rond waterlichamen moeten aanhouden om watervervuiling te voorkomen.
Geen	6.3.2	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen waar mogelijk bufferzones van 6-10 meter rond waterlichamen aan te leggen.
Geen	6.3.3	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd voor bedrijven om te voorkomen dat grond/slib in waterlichamen terecht komt.
Geen	6.3.4	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd voor bedrijven om de afvoer en uitspoeling van voedingsstoffen naar oppervlaktewater en grondwater te voorkomen.
5.5	6.3.5	Waterbeheer	Verplaatste/bijgewerkte tekst/nieuwe eis toegevoegd: Dit controlepunt is verplaatst van de sectie veeteelt naar de sectie waterbeheer. Alle verwijzingen naar silage-afvalwater zijn verplaatst naar een specifiek controlepunt voor silage en silage-afvalwater in de sectie veeteelt (9.4.1). De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er is een eis toegevoegd om te specificeren dat opslagfaciliteiten zodanig beheerd moeten worden dat overloop en vervuiling worden voorkomen.
Geen	6.3.6	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om te voorkomen dat afvalwater en afvalwater dat op landbouwgrond wordt geloosd, waterlichamen vervuilen.

Geen	6.3.7	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om te voorkomen dat vee waterlichamen betreedt en waar mogelijk verontreiniging veroorzaakt.
Geen	6.3.8	Waterbeheer	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen drinkwaterpunten voor vee te plaatsen die zich op afstand van waterlichamen bevinden.
7.7	6.4.1	Waterbeheer	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. De waterkwaliteit moet minimaal jaarlijks worden gecontroleerd in plaats van per kwartaal, of met een frequentie die door het bedrijf wordt gerechtvaardigd. Bovendien moeten de controlemethode en de controlefrequentie worden gerechtvaardigd.
8.1, 8.2	7.1.1	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst / verplaatst / nieuwe vereisten toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. "Landschaps- en natuurbehoudduid" is gewijzigd in "landschaps- en biodiversiteitsbeoordeling". De term "specialistisch adviseur" is gewijzigd in "een persoon met de juiste expertise" voor meer duidelijkheid, hoewel dezelfde definitie nog steeds van toepassing is (zie richtlijnen). De vereiste om sleutelsoorten te identificeren is verplaatst van het landschaps- en biodiversiteitsplan (Landschaps- en natuurbehoud- en verbeteringsplan in v16.1) naar de landschaps- en biodiversiteitsbeoordeling. Er is een nieuwe vereiste om alle locaties die bewoond worden door sleutel-/beschermde soorten op de kaart aan te geven. Er is een nieuwe specificatie dat een van de vier geïdentificeerde sleutelsoorten een bestuurder moet zijn. Er is een nieuwe vereiste toegevoegd om de beoordeling te communiceren aan relevant personeel. Er is een nieuwe vereiste toegevoegd voor bedrijven die grond huren voor minder dan 3 jaar: zij moeten aantonen dat ze zich bewust zijn van de biodiversiteit op locatie.
8.2, 8.3, 8.7, 8.25	7.1.2	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst / samengevoegd / nieuwe eisen toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. "Plan voor landschaps- en natuurbehoud en -verbetering" is gewijzigd in "Plan voor landschaps- en biodiversiteit". De term "specialistisch adviseur" is gewijzigd in "een persoon met de juiste expertise" voor meer duidelijkheid, hoewel dezelfde definitie nog steeds van toepassing is (zie richtlijnen). Eisen zijn naar dit controlepunt verplaatst om overlapping te verminderen (communicatie van het plan aan relevant personeel en aannemers, ondersteuning van bestuurders, strategieën voor de bescherming en verbetering van habitats). De planeisen verwijzen nu naar strategieën ter ondersteuning van bestuurders en, waar nodig, naar het beheer van invasieve soorten, het creëren van extra habitat, het herstellen van habitats/ecosystemen en een beschrijving van hoe de fauna wordt beheerd.
8.21	7.1.3	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst: Kleine aanpassingen aan de tekst voor meer duidelijkheid.
8.4	7.1.4	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.

Geen	7.1.5	Landschap en biodiversiteit	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om samenwerking met landeigenaren te stimuleren, met als doel de leefomgeving en biodiversiteit te verbeteren.
8.18	7.2.1	Landschap en biodiversiteit	Tekst bijgewerkt / nieuwe eis toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er is een eis toegevoegd om vast te leggen hoe de schade is ontstaan, wat voor soort schade het is en op welke datum deze is ontstaan.
8.29	7.2.2	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
8.28	7.2.3	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst / nieuwe eis toegevoegd: Controlepunt 8.28 in versie 16.1 over de omzetting van ecosystemen is in versie 17.0 opgesplitst in twee controlepunten (7.2.3 en 7.2.4). De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Een nieuwe eis is toegevoegd om de omzetting van veenland naar landbouwgrond vanaf 5 mei 2026 te voorkomen.
8.28	7.2.4	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst / nieuwe vereiste toegevoegd: Controlepunt 8.28 in v16.1 over ecosysteemconversie is in v17.0 opgesplitst in twee controlepunten (7.2.3 en 7.2.4). De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Een nieuwe vereiste is toegevoegd om de geïmplementeerde strategieën vast te leggen om waar mogelijk elders op het terrein habitat toe te voegen.
Geen	7.2.5	Landschap en biodiversiteit	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen deel te nemen aan het herstel van habitats/ecosystemen waar dat gepast is.
8.10, 8.11	7.2.6	Landschap en biodiversiteit	Samengevoegde/bijgewerkte tekst/nieuwe vereisten toegevoegd: Twee controlepunten met betrekking tot het behoud en de verwijdering van bomen/hagen zijn samengevoegd. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Nieuwe vereisten zijn toegevoegd: bij verwijdering van bomen moet de reden voor de verwijdering worden aangetoond, toestemming van de verhuurder worden verkregen bij gehuurde grond, en er moet worden verwezen naar de verwijdering van de bomen en het daaropvolgende plan voor het gebied in de landschaps- en biodiversiteitskaart/het biodiversiteitsplan.
8.12	7.2.7	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid, met name om te verduidelijken dat het controlepunt betrekking heeft op bomen in het veld. De verwijzing naar een marge van 2 meter is verwijderd om overlapping te voorkomen, aangezien dit al aan bod komt in controlepunt 7.3.6.
8.9	7.2.8	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst / nieuwe eis toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er is een eis toegevoegd om strategieën te implementeren ter bevordering van de biodiversiteit in gebieden rondom waterlichamen/bufferzones.
8.7	7.3.1	Landschap en biodiversiteit	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd dat bedrijven verplicht om 5% van hun landbouwgrond te beslaan als leefgebied. Dit controlepunt omvat ook elementen uit een vereiste van versie 16.1 om leefgebied te beschermen en te verbeteren.

8.23, 8.26, 8.7	7.3.2	Landschap en biodiversiteit	Samengevoegde/bijgewerkte tekst/nieuwe eis toegevoegd: Twee controlepunten zijn samengevoegd om de eisen te stroomlijnen. Het controlepunt bevat ook elementen uit een eis uit versie 16.1 om het leefgebied te beschermen en te verbeteren. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er is een eis toegevoegd om strategieën te implementeren ter bescherming en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied.
Geen	7.3.3	Landschap en biodiversiteit	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om de implementatie van strategieën ter verbetering van de habitatconnectiviteit te stimuleren.
8.20, 8.24, 5.2	7.3.4	Landschap en biodiversiteit	Samengevoegde/bijgewerkte tekst: Drie controlepunten zijn samengevoegd om duplicatie te verminderen en de vereisten te stroomlijnen. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid.
8.16	7.3.5	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst / nieuwe vereisten toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Nieuwe vereisten zijn toegevoegd, zoals het gebruik van inheemse soorten/soorten die geschikt zijn voor het lokale ecosysteem bij het planten van andere vegetatie voor habitatdoeleinden, en het vastleggen van details over de aankoop en aanplanting van nieuwe bomen.
8.14	7.3.6	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst / nieuwe eis toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Een nieuwe eis is toegevoegd om te onderbouwen wanneer zagen nodig is voor toegang of om redenen van gezondheid en veiligheid.
Geen	7.3.7	Landschap en biodiversiteit	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om te zorgen voor naleving van alle lokale en nationale wetgeving met betrekking tot het beheer van invasieve soorten.
Geen	7.3.8	Landschap en biodiversiteit	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen strategieën te implementeren voor het beheersen en bestrijden van de verspreiding van invasieve soorten.
8.27	7.4.1	Landschap en biodiversiteit	Bijgewerkte tekst / nieuwe eis toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er is een eis toegevoegd die specificeert dat monitoring minimaal jaarlijks moet worden uitgevoerd.
Geen	7.4.2	Landschap en biodiversiteit	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om bedrijven aan te moedigen waar mogelijk vier of meer diersoorten op hun bedrijf te monitoren.
9.4	8.1.1	De gemeenschap betrekken	Bijgewerkte tekst / nieuwe vereiste toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er is een nieuwe optie toegevoegd die bedrijven verplicht een aanvullende kennisuitwisselingsactiviteit (8.2.1) uit te voeren wanneer een activiteit voor maatschappelijke betrokkenheid niet geschikt is.
Geen	8.2.1	De gemeenschap betrekken	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd waarmee bedrijven kunnen deelnemen aan een kennisuitwisselingsactiviteit.

1.22, 1.23	8.3.1	De gemeenschap betrekken	Verplaatst / samengevoegd / tekst bijgewerkt / nieuwe eis toegevoegd: Twee controlepunten met betrekking tot samenwerking en collectieve actie zijn samengevoegd om de eisen te stroomlijnen. Dit controlepunt is verplaatst naar de sectie 'Betrokkenheid van de samenleving'. De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er is een eis toegevoegd om informatie over de samenwerking/collectieve actie te documenteren.
5.8	9.1.1	Veehouderij	Bijgewerkte tekst / nieuwe vereisten toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Het type dierenarts wordt nu gespecificeerd als "dierenarts-chirurg". Er zijn aanvullende criteria toegevoegd die specificeren wat het jaarlijkse dierenartsbezoek en de evaluatie moeten omvatten.
5.7	9.1.2	Veehouderij	Bijgewerkte tekst / nieuwe eisen toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er zijn aanvullende eisen toegevoegd, waaronder het quarantaineprotocol voor het binnenbrengen van nieuwe dieren in de stal, het identificeren van strategieën om het gebruik van antibiotica/ontwormingsmiddelen te minimaliseren en het communiceren van dit plan aan het relevante personeel.
Geen	9.1.3	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat de bezettingsdichtheid en het aantal dieren geschikt zijn voor het bedrijfssysteem.
5.12	9.1.4	Veehouderij	Tekst bijgewerkt / nieuwe eis toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. "Dierenvoederaudit" is gewijzigd in "voederbeoordeling". Er is een eis toegevoegd om de beoordeling aan het relevante personeel te communiceren.
5.13	9.1.5	Veehouderij	Bijgewerkte tekst / nieuwe eisen toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. "Actieplan diervoeding" is gewijzigd in "voerbeheerplan". Er zijn eisen toegevoegd met betrekking tot strategieën om de productie van eigen voer te maximaliseren, voedsel-/gewasresten/bijproducten als voer te gebruiken en de voeding te optimaliseren. Aanvullende eisen zijn toegevoegd met betrekking tot doelstellingen voor de overgang naar ontbossingsvrije soja-/palm ingrediënten en, waar mogelijk, soja-/palmvrij voer. Er is een eis toegevoegd om de beoordeling aan het relevante personeel te communiceren.
Geen	9.1.6	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat bedrijven nood- en calamiteitenplannen hebben opgesteld.
Geen	9.2.1	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat bedrijven soorten/rassen selecteren die geschikt zijn voor het landbouwsysteem wat betreft aanpassingsvermogen aan het microklimaat, uithoudingsvermogen, enz.
Geen	9.2.2	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat de gevolgen van extreme weersomstandigheden/temperaturen worden meegenomen en dat het beheer hierop wordt aangepast.

Geen	9.2.3	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om ervoor te zorgen dat het gebruik van antibiotica en anthelmintica tot een minimum wordt beperkt.
Geen	9.3.1	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd voor gebouwen waarin vee wordt gehuisvest, zodat deze optimaal kunnen worden afgestemd op het lokale klimaat.
Geen	9.3.2	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om het gebruik van duurzame/gerecyclede materialen voor beddengoed te stimuleren.
4.4	9.3.3	Veehouderij	Verplaatste/bijgewerkte tekst: Controlepunt 4.4 in v16.1 is in v17.0 opgesplitst in drie controlepunten voor meer duidelijkheid.
Geen	9.3.4	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om te zorgen voor de efficiëntie van de drinkwatersystemen en om te controleren op schade en lekkages.
5.3	9.4.1	Veehouderij	Verplaatste/bijgewerkte tekst/nieuwe eis toegevoegd: Eisen met betrekking tot de opslag van kuilvoer en kuilvoerafvalwater zijn verplaatst naar een apart controlepunt (eisen over de opslag van organisch afval bevinden zich nu in een apart controlepunt). De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Een nieuwe eis verduidelijkt dat kuilvoeropslagplaatsen zodanig ontworpen/gebouwd en beheerd moeten worden dat vervuiling, met name door drainage en afwatering, wordt voorkomen.
5.1	9.5.1	Veehouderij	Bijgewerkte tekst / nieuwe eisen toegevoegd: De tekst is bijgewerkt voor meer duidelijkheid. Er zijn eisen toegevoegd om aanvullende beheerstrategieën voor begrazing/foerageren te specificeren, om te bepalen dat de begrazings-/foerageeromstandigheden worden gemonitord en dat begrazing/foerageren jaarlijks wordt gepland.
Geen	9.5.2	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om de invoering van rotatiebegrazing/foerageren te stimuleren.
Geen	9.5.3	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om een grotere diversiteit in de graasgebieden te bevorderen.
Geen	9.5.4	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om, waar mogelijk, de integratie van veeweide in de vruchtwisseling te stimuleren.
Geen	9.5.5	Veehouderij	Nieuw controlepunt: Er is een controlepunt toegevoegd om de implementatie van silvopastorale /agroforestry-systemen te stimuleren waar dat gepast is.